

УДК 94:355.292.5 (477.86)

Тамара ГАЛИЦЬКА-ДІДУХ, Оксана ЯЦКІВ

СПОГАДИ ПРО СОТЕННОГО УПА АНДРІЯ МАРІЙЧИНА
“ТЮТЮННИКА”

У статті на основі свідчень очевидців показано діяльність сотні “Вітрогонів”, що входила до 23-го (Калуського) територіального відтинку “Магура”, у контексті особливостей розвитку українського національно-визвольного руху на Прикарпатті в період Другої світової війни, досліджено форми й методи боротьби повстанців за створення самостійної Української держави, а також з’ясовано долю її командира – сотника Андрія Марійчина “Тютюнника”.

Ключові слова: Українська повстанська армія (УПА), Організація українських націоналістів (ОУН), націоналістичне підпілля, національно-визвольний рух, тактичний відтинок.

Друга світова війна (1939–1945) була періодом випробувань для українського національно-визвольного руху. ОУН еволюціонувала від сподівання на встановлення рівноправного союзу з Німеччиною до двофронтової боротьби та масових нацистських арештів. Шукаючи власний шлях боротьби за незалежність України¹, збройні відділи українських націоналістів із дрібних боївок ОУН зросли до великих з’єднань, які на зламі 1942–1943 рр. були реорганізовані за зразком регулярних армій і стали важливим політичним чинником в українській історії як у період війни, так і в повоєнне десятиліття. В останні роки в пресі та науковій літературі було опубліковано чимало спогадів учасників ОУН й УПА. Це пов’язано із загальним зацікавленням українського суспільства маловідомими сторінками нашої історії, зокрема, боротьбою ОУН та УПА за створення самостійної Української держави.

Публікація спогадів учасників підпілля розпочалася в українській діаспорі. Більшість відомих учасників ОУН та УПА, які опинилися в еміграції, хотіли, щоб їх участь в українському національно-визвольному русі не була забута. Тому вони готували до друку власні спогади, а іноді й наукові праці про український національно-визвольний рух. Ще до розпаду СРСР були видані автобіографії, спогади та роздуми відомих учасників ОУН: С.Бандери², Є.Стахів³, М.Климишина⁴, Л.Шанковського⁵ та інших.

Після здобуття Україною незалежності в 1991 р. історична наука зробила значний крок уперед щодо вивчення українського національно-визвольного руху. Уперше з’явилася можливість опублікувати документи українського підпілля, які десятками років зберігалися в закритих архівах. Окрім публікації раніше засекречених радянських документів, друкувались і спогади підпільників ОУН, зокрема, Р.Петренка⁶, В.Порендовського⁷, В.Левковича⁸, Я.Гриця⁹, В.Кука¹⁰ та інших.

Хоча останнім часом діяльність ОУН й УПА висвітлювалася в значній кількості наукових публікацій і в пресі, однак навіть досі все ще відчувається брак документів, які пролили б світло на найважливіші сторінки історії українського національно-визвольного руху. Це пов’язано з тим, що більшість учасників ОУН й УПА загинули або померли, чимало документів підпілля не збереглося, а деякі з них ще досі не оприлюднені. Зважаючи на викладене, актуальним є продовжувати публікацію досі не відомих спогадів про учасників ОУН, серед них і сотенного Андрія Марійчина “Тютюнника”. Вважаємо, що публікація спогадів про сотенного допоможе дослідникам у вивченні підпільного життя й діяльності сотні. Сьогодні залишилося небагато свідчень очевидців (учасників тих подій), які стали безпосереднім першоджерелом для вивчення й висвітлення діяльності сотні “Тютюнника”¹¹.

Національно-визвольний рух на території Західної України значно активізувався, починаючи з 1944 р., із відновленням радянської влади на цих теренах. Протягом 1944–1945 рр. ОУН й УПА провели 6,6 тис. акцій, яким радянські органи безпеки протиставили 39 773 каральні акції¹². Саме з 1 березня 1944 р. у рамках групи УПА-Захід створено п’ять військових округів (далі – ВО). На теренах Львівської області сформовано п’ять ВО “Буг”; на терені Тернопільщини та Дністра – три ВО “Лисоня”; на терені Станіславщини (а саме – Гуцульщина,

Буковина) – чотири ВО “Говерла”; на терені Стрийщини, Дрогобиччини, Самбірщини й Турчанщини – п’ять ВО “Маківка”¹³.

Одночасно було призначено командирів ВО й начальників штабів. Треба відмітити, що 4 ВО “Говерла” отримав юрисдикцію над усіма відділами УПА, що були розташовані на терені Станіславської області. Згідно з планом Генерального штабу (далі – ГШ) УПА, кожний ВО був поділений на тактичний відтинок (далі – ТВ). 4 ВО “Говерла” – воєнна округа Української повстанської армії, № 4 (Гуцульщина й Буковина), частина оперативної групи УПА-Захід. У першій половині 1944 р. командиром округи був Іван Бутковський “Гуцул”. Після його переходу на Захід у ролі керівника місії УПА за кордоном командиром округи став Микола Твердохліб – майор “Грім”¹⁴.

4 ВО “Говерла” ділився на такі тактичні відтинки: Станіславський ТВ “Чорний ліс” (командири Василь Андрусак “Грегіт”, “Різун”, “Прут”, “Дунай”), який базувався на межі Станіславського й Калуського районів; Коломийський ТВ “Гуцульщина” (командири “Степовий”, “Козак”, “Хмара”), який займав територію Карпат і частково Прикарпаття; ТВ “Дністер” (командири “Черник”, “Чорний”) обіймав Придністров’я. Крім цих ТВ, у 4 ВО “Говерла” входили: Буковинський ТВ 20; Калуський ТВ 23 “Магура” (командири “Байрак”, “Дзвінчук”, “Зміюка”); Закарпатський ТВ 25¹⁵.

До складу кожного тактичного відтинка входили курені. Курінь УПА мав три-чотири бойові сотні та потрібні технічні частини¹⁶. До складу Калуського ТВ 23 “Магура” входило чотири курені на чолі з “Ромком”, “Журавлем”, “Літуном” і “Баєм”. За своєю будовою кожний курінь поділявся на сотні. До куренів ТВ 23 “Магура” входили такі сотні: у курінь “Ромка” входило три сотні чисельністю 400 стрільців, які діяли на теренах Волинського, Болехівського районів; у курінь “Журавля” входили три сотні чисельністю 350 стрільців, які знаходилися до 1947 р. у Перегінському й Калуському районах; курінь “Літуна” складався з трьох сотень чисельністю 400 стрільців, які перебували на теренах Долинського, Болехівського районів; у курінь “Бяя” входили дві сотні чисельністю 250 стрільців, які до 1946 р. діяли у Войнилівському та Долинському районах. До відтинку “Магура” входила також окремо сотня “Середнього” чисельністю 150 стрільців і діяла у Войнилівському районі¹⁷.

Дотично взаємопов’язана з темою діяльність куренів “Ромка” та “Яструба”, які на початку 1945 р. були розбиті й надалі стали основою для створення нових сотень “Гонти”, “Крука”, “Грабенка” і “Тютюнника”. Саме в ряди куреня “Ромка” влився Марійчин Андрій, той самий “Тютюнник”, який став у майбутньому бунчужним. Відомо, що 1945 р. під час сутички НКВС і КДБ у с. Селище загинув сотенний “Ромко”, а потім “Лісовий”, тоді бунчужний “Тютюнник” прийняв керівництво сотнею у свої руки.

Марійчин Андрій Ількович – “Тютюнник” народився 12 грудня 1914 р. у с. Мошківці Калуського району Івано-Франківської області. У 30-х рр. відомий як громадський діяч при читальні “Просвіта”. Починаючи з 1934 р., активізував свою військову діяльність, а саме – протягом 1934–1936 рр. служив у польській армії. З 1941–1942 рр. – член юнацької підпільної організації “Доріст” міста Калуш. Одночасно працював майстром у Калуській ремісничій школі й очолював підпільну ланку учнів-юнаків торговельної школи. Був активним членом ОУН(б). У ряди УПА вступив у 1943 р., якраз тоді увійшов до сотні “Заграда”, де став бунчужним. Проходив бойовий вишкіл у старшинській школі (далі – СШ) “Олені” у ранзі старшого булавного¹⁸. У січні 1945 р. сформував й очолив відділ 82 “Вітрогони” 23-го (Калуського) територіального відтинка “Магура”¹⁹. Кулеметник сотні “Тютюнника” Іванків Василь Петрович (1927 року народження) згадує: “...Що 1944 року, коли йому було 17 літ, пішов до «Ромкової» сотні, в той час ройовим у «Ромка» був «Тютюнник» (мав біля себе 12 хлопців). Коли «Ромко» став ранений, а «Лісовий» впав – сотню перебрав «Тютюнник», заснувавши нову сотню «Вітрогони»”²⁰.

П’ятого січня 1945 р. бунчужному “Тютюннику” було доручено організувати відділ “Вітрогони”, історія цього загону короткотривала, але досить насичена подіями. За місяць “Тютюнник” зібрав з Галицького району сімдесят новобранців-повстанців і перейшов на нове місце. За наказом провідника “Нечая” він доповнив відділ новобранцями із сіл Болехів і Завадка. Починаючи з лютого 1945 р., сотня “Вітрогони” значно активізувала свою діяльність²¹. Іванків Василь Петрович споминає: “Восени 1945 р. сотня розмістилась у с. Довпотові Ка-

луського району. Станичний села був провокатором, організував для всіх повстанців вечерю, а сам про все доніс ворогові. Але місцева сітка ОУН діяла блискавично. Від дівчини-зв'язкової сотник "Тютюнник" довідався про намір ворога. "Тютюнник" швидко підняв всіх бійців, і тої ж миті, вночі, ми помандрували за десятки кілометрів, голодні, виснажені, щоб загубити свій слід перед ворогом. У с. Селищі поранений у бою інтенднт сотенного Білан Михайло Онуфрійович ("Старий"), щоб не здатись живим у руки ворога, розірвав себе гранатою..."²².

За період своєї діяльності сотня "Тютюнника" брала участь у спільній акції із сотнями "Середнього" і "Літуна" на районний центр Войнилів. У наскоці загинуло десять більшовиків, унаслідок чого було здобуто медикаменти й шкіру. Важливий бій сотні "Вітрогонів" з прикордонниками в с. Липовиця відбувся 23 лютого 1945 р., у ході якого вбито старшину (лейтенанта) і п'ять рядових прикордонників. За селом повстанці зробили засідку, у якій загинуло двадцять більшовиків, натомість сотня втрат не зазнала.

Другого квітня 1945 р. "Вітрогони" вирушили в рейд. Стан сотні погіршився через захворювання на тиф, зменшився склад на 50% – були й смертні випадки. До травня "Тютюнник" вишколював новобранців.

Третього травня 1945 р. повстанцями забрано зі спиртзаводу в с. Довпотів 400 л спирту, динаміт і дві пари коней з возами. Тридцять першого травня 1945 р. два рої чоти під командою ройового "Кулі" зробили засідку біля присілка Вигода Галицького району, але засідку було вистежено. У результаті дев'ять убитих з двох роїв і чотири поранених, утрати енкаведистів – десять загиблих.

Другого вересня 1945 р. близько 21 год 30 хв загін НКВС напав на рій повстанців, що нараховував дванадцять хлопців і квартирував у с. Діброва (Войнилівський район). У ході бою загинуло близько чотирьох повстанців²³.

Другого листопада підвідділ під команду "Крука" на шляху Войнилів – Сівка здійснив напад на п'ять возів з енкаведистами, що етапували із Сівки арештованих повстанців і місцевих селян. Під час обстрілу ворога втекли всі арештовані, крім жінки й дівчини, яких більшовики забрали із собою.

Про сотню "Ромка" згадує Василь Іванків: "Зібрав сотенний "Ромко" куш, почали копати бункери, "Ромко" наказав розпустити пізніше сотню, бо прийшли більшовики, казав, що поб'ють, а ми були без зброї". У пам'яті Іванківа Василя залишилася пісня про сотенного "Ромка":

*Сходили повстанці в сотню "Ромка"
Зійшли Карпати землі за Дністром
Скрізь слава про Ромка всім лунала
І дух свободи зброї зірвала
В Тростинецькій бою Ромко впав,
А в Тимерівцях Лісовий впав
Ранений булавний він не виступав
Герой гранатов голову зірвав²⁴*

Багато дівчат з нашого села стали зв'язковими, деякі з них дожили до цих днів, зокрема, це: Іванків Марія та Марійчин Розалія "Галка" – провідниця сітки ОУН. У свою чергу Марійчин Розалія (1927 року народження) згадує: "Під час коляди 1945 року у с. Сівка колядники зібрались у хаті підрайонної "Галки" (тобто у мене), коли зненацька наскочили енкаведисти. Всіх було арештовано, а Рудого Петра (1923 року народження) стрільця УНС вбито. З нього зняли взуття, прив'язали дротом до саней і галопом промчали через усе село. Знівечене тіло скинули якраз саме перед його рідною хатою на загальний огляд. Вранці тіло забрали. Де поховано невідомо"²⁵.

Також "Галка" споминає: "Навпроти моєї хати на роздоріжжі стояв штаб більшовиків, тоді мені, як члену ОУН, довірили піти в штаб і сказати головному, що наші хлопці хочуть з ним зустрітися. Я довго не могла заговорити, але якось він мене спитав, що я так часто ходжу до них в штаб. Пізніше вони зустрілися, але я не знаю, хто саме зустрівся з ним. Саме в цей час наші хлопці переходили в Чорний ліс, вивісивши білий прапор і перейшли, тоді на другий день штаб вибрався".

“Була вечеря в мене в хаті, хлопці повечерявши, пішли в ліс, нас було семеро дівчат, одна втекла, решту нас заарештували. Завезли у Войнилів в костел. Сиділи ми там два тижні, як саме в той час йшла “червона мітла”, УПА переходила в Чорний ліс. Я була наймолодшою серед усіх дівчат, але били мене нелюди найжорстокіше...”²⁶.

Марійчин Розалія – племінниця сотника “Тютюнника”, розповіла, як “Тютюнник” перебував в них удома: “На горбі більшовики ламали лід, була весна, прийшов наказ розпустити підрозділи. “Тютюнник” розпустив сотню – хлопці розходилися по домівках, зголошувалися. Сам “Тютюнник” попросився в моєї мами (його тети) в нас переночувати одну ніч, бо криївку затопило весняними водами, які підійшли²⁷. І пішов зі зброєю на горище. А в нас жила ще медсестра, була вона з Східної України і до неї приходив червоний партизан. Одного вечора, коли партизан йшов вже від неї, то став в нас на воротах, а саме в той час йшла боївка з Войнилова. Партизан до них крикнув “Кто такие?”, вони його вбили в нас на містку. На місце пригоди зразу ж прибув гарнізон, прийшли до хати і сказали тікати, бо будуть її мінувати. А в цей час на горищі був “Тютюнник” без свого мундира. Почали бити ракети, сестра побігла до нього і вивела його в поле попід стріху в напрямку на Діброву і Довжку. Він йшов, міцно тримаючи зброю біля тіла і через необережність вистрілив, що зразу ж привернуло увагу більшовиків, які почали активно стріляти в темряву, в напрямку поля. Хата наша загорілася, ще кинули гранату, ми були в середині, почали тікати. Ми сховалися, а більшовики кинули гранату в сусідню хату, стінка обвалилася і господар загинув. Згодом партизани допомогли нам відбудувати хату, її побудували майстри з села безплатно. Так ми тоді і врятувалися...”²⁸.

Двадцять шостого грудня 1945 р. старшого булавного “Тютюнника” було звільнено від командування відділом “Вітрогони”. Команду над рештою відділу перебрав булавний “Морозенко”, а старший булавний “Тютюнник” відійшов на організаційну теренову працю. Окрім бойових операцій, одним із завдань сотні “Вітрогони” була охорона цивільного населення перед арештуванням²⁹.

Із завершенням Другої світової війни радянський уряд мобілізував усі ресурси для знищення збройного спротиву режиму. У 1946 р. почалися більшовицькі акції, спрямовані на цілковитий розгром повстанської армії. Провід ОУН вирішив вивести частину військ за кордон. Нелегко було й бійцям “Тютюнника”, який проводив сотню до Перевалу. Появилася зневіра, тому “Тютюнник” часто підбадьорював стрільців словами: “Той, хто взявся вибороти вічно, падати духом не має права. Боротьба без жертв, на жаль, неможлива. Ми виберемо, обов’язково виберемо волю”³⁰.

Велика увага радянським урядом приділялася пошуку й ліквідації керівників підпілля, деморалізації рядових вояків публічними стратами й проголошенням амністій³¹. Двадцять восьмого лютого 1946 р. загинув, застрелившись з пістолета, командир відділу “Вітрогони” булавний “Морозенко”. Більшовики викрили його криївку за допомогою провокатора в с. Станкова, булавний “Морозенко” лікувався в цій криївці.

Сестра сотенного “Тютюнника” Тимків Анна Ільківна згадувала: “...Зламала Андрія тяжка недуга. Ноги зовсім відмовили. Був прикутий до ліжка, через те змушений розпустити сотню. Його, тяжко хворого, по зв’язках доставлено в рідне село. Поволі одужував та готувався до нової роботи. Була рання весна – 1946 р. Тишу сколихнули постріли. Села Дорогів і Колодіїв опинились у більшовицькій облаві. Яром, поміж кущами, тікає сотник “Тютюнник”. Андрія помітив енкаведист. Пролунав постріл. Влучно прицілившись енкаведист влучив і “Тютюнник” загинув. Досі ніхто не знає, де його могила”³². Таким чином, 13 квітня 1946 р. загинув у сутичці в с. Дорогів (Галицький район) колишній сотенний “Вітрогонів” старший булавний “Тютюнник”, відбиваючись до останнього набою. На місці загибелі сотенного стоїть пам’ятний хрест³³.

За спогадами Марійчин Розалії, відважна й освічена молодь із села в 1940–1950 рр. ХХ ст. йшла в підпілля й брала участь у національно-визвольній боротьбі ОУН та УПА, де й загинула³⁴. Трагічно склалася доля побратимів Андрія Марійчина. Зокрема, Білан Василь Онуфрійович загинув у Сівці під час облави енкаведистів у 1946 р.; Білан Петро Михайлович – стрілець УНС, загинув під час облави в с. Суботів 1945 р.; Боечко Андрій “Чорний” – стрілець сотні “Тютюнника”, загинув у липні під час облави НКВС у 1946 р.; Боечко Петро Іванович “Явір” – стрілець сотні “Ромка”, загинув під час бою в с. Старий Угринів у 1946 р.; Лис Михайло Матві-

йович – стрілець боївки “Корнія”, загинув під час облави енкаведистів у 1946 р.; Марійчин Михайло Максимович “Байда” – ройовий сотника “Ромка”, загинув у 1945 р.; Рудий Петро Михайлович – стрілець УНС, загинув під час “кривавої коляди” 1945 р.; Тягур Іван Григорович – стрілець сотні “Тютюнника”, загинув у 1945 р.; Федюшко Йосиф Матвійович – стрілець сотні “Ромка”, загинув у 1946 р.; Білан Михайло Онуфрійович – інтендант УПА сотенного “Тютюнника”, загинув у 1945 р.; Марійчин Григорій Ількович “Чайка” – ройовий сотні “Тютюнника”, загинув у 1948 р.; Стефанишин Матвій Федорович “Крук” – чотовий сотні “Тютюнника”, загинув під час бою в 1946 р.; Стефанишин Петро Федорович “Чорнота” – чотовий сотні “Тютюнника”, загинув у 1946 р.

Багато й тих, які були засуджені за участь у національно-визвольних змаганнях ОУН та УПА. Зокрема, це: Боднар Василь Миколайович “Чорнота” – стрілець сотні “Тютюнника”, засуджений на 15 років ВПА; Боечко Андрій Іванович “Шугай” – стрілець сотні “Тютюнника”, засуджений на 5 років ВТР; Грицак Василь Федорович “Ворон” – стрілець сотні “Тютюнника” і “Ромка”, засуджений на 10 років ВТР; Марійчин Василь “Дуб” – стрілець сотні “Тютюнника”, засуджений на 10 років ВТР; Міськів Михайло Євстахович “Берега” – стрілець сотні “Тютюнника”, засуджений на 10 років ВТР та інші³⁵.

Саме завдяки унікальним відомостям і спогадам очевидців (учасників тих подій), які залишилися живими, можна побачити, що недовготривала діяльність загону залучила великий масив молоді регіону, що пояснюється активною роботою мережі оунівського підпілля з крайовими, окружними, надрайонними, районними проводами, станичними організаціями. Цьому залученню сприяла пропагандистська діяльність серед молоді, яка, незважаючи на переслідування, тортури, смерть, не відступала, а боролася й гинула по-геройськи. Таким чином, діяльність сотні “Вітрогонів” під керівництвом “Тютюнника” стала однією зі складових національно-визвольного руху 40–50-х рр. ХХ ст., що відіграло важливу роль у розвитку повстанського підпілля в Калуському районі.

1. Альманах Станіславської землі. Збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславщини. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Ч. 1. – 960 с.
2. Бандера С. Мої життєписні дані / С. Бандера // Воля і Батьківщина. – 1999. – Чис. 1 (14/30). – С. 5–15; Державність. – 1992. – № 1 (4). – С. 47–52.
3. Стахів Є. ОУН у боротьбі з німецькими нацистами на Наддніпрянщині (Програмові зміни в ОУН) : спогади / Є. Стахів // Сучасність. – 1986. – Ч. 5.– С. 86–94; Ч. 6. – С. 100–105.
4. Климишин М. Роттердам і Житомир – діло тої самої руки: Про вбивства Є. Коновальця, О. Сеніка, М. Сціборського / М. Климишин // Визвольний шлях. – 1987. – Кн. 2. – С. 54–157; Климишин М. Степан Ленкавський – його роля у визвольній боротьбі / М. Климишин // Визвольний шлях. – 1978. – Кн. 4. – С. 407–415; Климишин М. Степан Ленкавський: (У десяту річницю його смерті) / М. Климишин // Визвольний шлях. – 1987. – Кн. 2. – С. 1193–1207; Климишин М. Українська нація в поході до волі / М. Климишин // Визвольний шлях. – 1981. – Кн. 7. – С. 793–798.
5. Шанковський Л. Похідні групи ОУН. Причинки до історії похідних груп ОУН на центральних і східних землях України в 1941–1943 рр. / Л. Шанковський. – Мюнхен : Вид-во “Український самостійник”, 1958. – 369 с.
6. Петренко Р. За Україну, за її волю : спогади / Р. Петренко // Літопис УПА. – Львів ; Торонто, 1997. – 279 с.
7. Порендовський В. В кігтях Степлагу. (Менгір 1949–1954) / В. Порендовський. – Львів, 2004. – 272 с.
8. Спогади вояків УПА та учасників збройного підпілля Львівщини та Любачівщини // Літопис УПА. Бібліотека. – Львів ; Торонто, 2003. – Т. 3. – 448 с.
9. Грицай Я. А рани не гоїлися : спомини / Я. Грицай, П. Грицай // Літопис УПА. Бібліотека. – Львів ; Торонто, 2001. – 332 с.
10. Кук В. Генерал Роман Шухевич – Головний Командир Української Повстанської Армії (УПА) / В. Кук. – К. : Б-ка українця, 1997. – 110 с.; Кук В. Степан Бандера (1909–1999 рр.) / В. Кук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1999. – 48 с.
11. Матеріали наукової конференції “Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія (історія, уроки, сучасність)”. – Стрий : УВІС, 1993. – 128 с.

12. Патриляк І. “Встань і борись Слухай і вір...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.) : монографія / І. Патриляк. – Львів : Центр досліджень визвольного руху, 2012. – С. 497.
13. Томин Ю. Організаційна структура Української повстанської армії / Ю.Томин, В. Кройтор // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2008. – № 14. – С. 282–290.
14. УПА. Історія нескорених / В. В'ятрович, Р. Грицьків, І. Дерев'яний [та ін.]. – Львів : Центр досліджень визвольного руху, 2007. – 281 с.
15. Томин Ю. Організаційна структура Української повстанської армії / Ю.Томин, В. Кройтор // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2008. – № 14. – С. 282–290.
16. Сергійчук В. Український здвиг 1939–1955 [Текст] / В. Сергійчук. – К. : Укр. Вид. спілка, 2005. – Т. 3 : Прикарпаття. – 840 с.
17. Ремесло повстанця : зб. праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – “Хмеля” / ред. і упоряд. Р. Забілий. – Львів : Центр досліджень визвольного руху, 2007. – 424 с.
18. Дюк П. Перша старшинська і підстаршинська юнацька школа УПА / П. Дюк // Визвольний шлях. – 1987. – № 11. – С. 1278–1287.
19. Содоль П. Українська повстанча армія, 1943–1949 : довідник / П.Содоль. – Нью-Йорк, 1994. – 199 с.
20. Спогади Іванківа Василя Петровича (1927 року народження), уродженець с. Сівки-Войнилівської Калуського району Івано-Франківської області. Навчався в семирічній школі с. Сівка-Войнилівська. Провідник районного проводу ОУН. У 17 років вступив до “Ромкової” сотні. У 19 років став кулеметником сотні “Вітрогонів”.
21. Літопис УПА. Боротьба проти УПА і національного підпілля директивні документи ЦК Компартії України 1943–1959 рр. – Торонто ; К. : Літопис УПА, 2001. – Т. 3. – 647 с.
22. Спогади Іванківа Василя Петровича (1927 року народження), уродженець с. Сівка-Войнилівська Калуського району Івано-Франківської області. Навчався в семирічній школі с. Сівка-Войнилівська. Провідник районного проводу ОУН. У 17 років вступив до “Ромкової” сотні. У 19 років став кулеметником сотні “Вітрогонів”.
23. Там само.
24. Там само.
25. Спогади Марійчин Розалії Іванівни “Галки” (1927 року народження), уродженка с. Сівка-Войнилівська Калуського району Івано-Франківської області. Провідник районного проводу ОУН. Навчалась у Калуській і Станіславській торговельних школах (1941–1944). Член юнацької сітки ОУН, закінчила середню школу в с. Сівка-Войнилівська. У 1949 р. виїхала із села.
26. Там само.
27. Там само.
28. Там само.
29. Там само.
30. Літопис УПА. Боротьба проти УПА і національного підпілля : директивні документи ЦК Компартії України 1943–1959 рр. – Торонто ; К. : Літопис УПА, 2001. – Т. 3. – 647 с.
31. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 3 : Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943–1959 рр. – Торонто ; К. : Літопис УПА, 2001. – С. 218–220.
32. Спогади Тимків Анни Ільківни (Марійчин) “Зенки” (1921 року народження). Народилася в с. Мошківці Калуського району Івано-Франківської області. Закінчила середню школу в с. Сівка-Войнилівська. Провідник районного проводу юнацтва ОУН Калуського району.
33. Режим доступу : <http://www.report.if.ua/lyudyna/lyudyna/rozstrilyanyy-vertep>.
34. Спогади Марійчин Розалії Іванівни “Галки” (1927 року народження), уродженка с. Сівка-Войнилівська Калуського району Івано-Франківської області. Провідник районного проводу ОУН. Навчалась у Калуській і Станіславській торговельних школах (1941–1944). Член юнацької сітки ОУН, закінчила середню школу в с. Сівка-Войнилівська. У 1949 р. виїхала із села.
35. Михаськів М. Історичний нарис сіл Сівки-Войнилівської і Мошковець / М. Михаськів. – Львів : Ліга – Прес, 2007. – 158 с.

В статтє на основани свидетельств очевидцев освещается деятельность сотни “Ветрогонов”, входившей в состав 23-го Калушского территориального отрезка “Магура”, в контексте особенностей развития украинского национально-освободительного движения на Прикарпатье в период Второй мировой войны, исследованы формы и методы борьбы повстанцев за создание

самостоятельного Украинского государства, а также отражена судьба ее командира – сотника Андрея Марийчина (“Тютюнника”).

Ключевые слова: Украинская повстанческая армия (УПА), Организация украинских националистов (ОУН), националистическое подполье, национально-освободительное движение, тактический отдел.

In the article on the basis of eyewitness testimony hundreds (sotnya) “Vitrohoniv” which was part of the 23-rd Kalush territorial section “Magura” in the context of the peculiarities of the Ukrainian national-liberation movement on Precarpathia during the World War II is highlighted in the article. The forms and methods of the fight for creation of the independent Ukrainian state on the basis of the eyewitness testimonies are investigated as well as the life of its leader – (sotennyu) centesimal Andriy Maryychyn “Tyutyunnyk”.

Keywords: Ukrainian Rebellng Army (UPA), Organization of Ukrainian Nationalists (OUN), nationalist’s underground, national-liberation movement, tactical section.

УДК 94(100): 930.1

Євгеній САМБОРСЬКИЙ, Юрій ТОМИН

АРМІЯ КРАЙОВА В ЗАХІДНІЙ БІЛОРУСІ (1944–1946 рр.): ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

У статті здійснено спробу історіографічного аналізу діяльності Армії Крайової в Західній Білорусі. Основну увагу автор присвятив здобуткам сучасних білоруських і польських науковців та окреслив коло недостатньо вивчених питань.

Ключові слова: Армія Крайова, Західна Білорусь, польське підпілля, постаківські збройні формування, історіографія.

До кінця 80-х рр. ХХ століття історія польських збройних формувань і підпілля на теренах Західної Білорусі не була предметом дослідження білоруських та зарубіжних дослідників. Сприятливі умови для вивчення цієї тематики з’явилися лише на початку 90-х рр., після розпаду Радянського Союзу. У той час науковці отримали змогу працювати над багатьма раніше недоступними архівними документами та матеріалами, що, безперечно, сприяло актуалізації низки проблем періоду Другої світової війни. Власне, проблематика, пов’язана з діяльністю Армії Крайової (АК) і численних постаківських збройних формувань¹ у Західній Білорусі, є актуальною й донині викликає в науковців значний резонанс. За останнє двадцятиріччя з’явилася велика кількість збірників опублікованих документів, наукових статей і монографій, що зумовлює потребу здійснення певних підсумків кропіткої праці багатьох дослідників.

Метою статті є відображення ключових аспектів діяльності Армії Крайової та постаківських збройних формувань у Західній Білорусі в сучасній історіографії.

Однією з ключових проблем, що знайшла найбільш широке відображення на сторінках багатьох наукових публікацій, є проблема діяльності Армії Крайової та її ліквідації радянськими карально-репресивними органами. Вона висвітлена в працях передусім білоруських і польських істориків – В.Барабаша², І.Валахановіча³, В.Єрмоловича⁴, М.Жарські⁵, І.Креня⁶, К.Краєвські⁷, Т.Лабушевські⁸, М.Ней-Крвавівча⁹, Н.Рибак¹⁰, Я.Сямашки¹¹, Ч.Холуба¹² та ін.

Зокрема, В.Єрмолович і С.Жумар у спільній праці “Огнем и мечом: Хроника польского националистического подполья в Белоруссии (1939–1953 гг.)” виділили головний фактор, який зумовив гостроту польсько-радянського протистояння в Західній Білорусі. Цим чинником вони вважають прагнення польського еміграційного уряду, які були нерівнозначними з його реальними політичними, економічними й військовими можливостями¹³. Характеризуючи перебіг польсько-радянської боротьби, дослідники підкреслили об’єктивне зниження бойових можливостей АК унаслідок переселенської акції 1944–1946 рр.¹⁴. Також у своїй праці науковці вперше